

KONTEKSTUALNA ANALIZA KUR'ANSKOG KAZIVANJA O POČETKU LJUDSKOG RODA

Elmir MAŠIĆ

Gazi Husrev-begova medresa u Sarajevu
elmirmasic@yahoo.com

SAŽETAK: Kur'ansko kazivanje o Ademu, a.s., tj. početku ljudskog roda, nalazi su u sedam sura: El-Bekare, El-E'raf, El-Hidžr, El-Isra, El-Kehf, Ta-Ha i Sad. Svako od ovih kazivanja sadrži svoju metodologiju, kontekst i specifičnosti koje ga razdvajaju od ostalih kazivanja, ali je zajednička jezgra nešto što ukazuje da je posrijedi jedan događaj. Ono što je u jednoj suri sažeto, u drugoj suri je opširno. Sve spomenute sure su objavljene u Meki, izuzev sure El-Bekare, koja je medinska. Kur'an se u Meki u značajnoj mjeri obraća idolopoklonicima, a u Medini muslimanima, sljedbenicima Knjige i munaficima (licemjerima). Čovjek je u Kur'anu odlikovan savršenim likom, Božijim duhom, slobodom izbora i mogućnošću učenja, razumijevanja i usavršavanja. Stil kur'anskih kazivanja i njihova istinitost su jedan od najočitijih pokazatelja nadnaravnosti Kur'ana.

Ključne riječi: Stvaranje čovjeka u Kur'anu, Allah, dž.š., meleki, Adem, a.s., Iblis

Uvod

Kur'an govori o Bogu, čovjeku, kosmosu, vjerovanju, nevjerovanju, moralu, šerijatskim propisima itd. Allah, dž.š., spomenute teme ilustruje na različite načine, a jedan od najdjelotvornijih i najupečatljivijih načina jesu kur'anska kazivanja. Kur'anska kazivanja pripovijedaju o povijesnim i metapovijesnim događajima, o melekima, džinima, životinjama, dobrim i lošim ljudima – muškarcima i ženama. Nije teško uočiti da se ta kazivanja uglavnom ponavljaju više puta i da, izuzev nekoliko slučajeva, nemamo klasična kazivanja ili priče koje imaju svoj početak i kraj na jednom mjestu.

Kazivanje o Ademu, a.s., početku ljudskog roda i dijalozima između Allaha, dž.š., melekâ, Adema, a.s., i Iblisa, dramatičnim dijalozima koji

su se odvijali u višim nebeskim sferama, nalazimo u više kur'anskih sura: El-Bekare, El-E'raf, El-Hidžr, El-Isra, El-Kehf, Ta-Ha i Sad. Dakle, ovo kazivanje nalazimo u svim dijelovima Kur'ana: na početku, u sredini i na kraju. Sve ove sure su objavljene u Meki, osim sure El-Bekare, koja je medinska. (Suyuti, 2005:14) Postavlja se pitanje koja je svrha tih ponavljanja, odnosno, zašto Kur'an o jednom te istom događaju govori na više mjesta te zašto to čini u spomenutim surama i u kojim kontekstima se pojavljuju kazivanja o Ademu, a.s.?

Cilj ovog istraživanja je da otkrije razloge zbog kojih se ovo kazivanje ponavlja više puta, u čemu se ogleda sličnost i razlika između njih i da li te razlike imaju veze s kontekstom dotične sure.

U tom smislu ćemo analizirati i komparirati kazivanja o Ademu, a.s., u sedam spomenutih sura, istražiti u kojem kontekstu se nalaze i pokazati sličnosti i razlike između ovih kazivanja. Osim Kur'ana, poslužiti ćemo se rječnicima arapskog jezika i tefsirskim djelima koja smatramo posebno interesantnim za ovu temu.

Kazivanje o čovjeku u suri El-Bekare

Sura El-Bekare, od 30. do 39. ajeta, donosi potpuno i zaokruženo kazivanje o ljudskoj metapovijesti, povijesti i eshatologiji. Dakle, u samo deset ajeta saopćen nam je uvod u stvaranje čovjeka, počast koja mu je ukazana, njegova borba protiv zla – Iblisa (koja će trajati do Sudnjeg dana) i svršetak,

odnosno krajnja destinacija ljudskog roda: Džennet ili Džehennem. Allah, dž.š., upotrebljava izraz *iz* (إِذْ) dva puta: kada saopćava melekim da će na Zemlji postaviti namjesnika i kada naređuje melekim da se poklone tom namjesniku. Iako se ovaj izraz u našem jeziku uglavnom prevodi prilogom *kada*, Asad (2004:8) smatra da je riječ o uzviku "nu", koji se koristi da označi iznenadno, ili neočekivano, događanje nečega.

Zanimljiv je kontekst u kojem je došlo ovo kazivanje; naime, ono je u skladu s ajetima koji mu prethode, kao i s onima koji dolaze poslije. Dva prethodna ajeta glase: *Kako možete da ne vjerujete u Allaha, vi koji ste bili ništa, pa vam je On život dao; On će, zatim, učiniti i da pomrete i poslije će vas oživjeti, a onda ćete se Njemu vratiti. On je za vas sve što postoji na Zemlji stvorio, zatim je Svoju volju prema nebu usmjerio i kao sedam nebesa ga uredio; On sve zna.*¹ (Korkut, 1987, 2:28-29) U prvom ajetu Allah, dž.š., podsjeća da ljudi nisu bili ništa te ih je stvorio, pa se kazivanjem o Ademu, a.s., objašnjava način na koji je to učinio. Drugi ajet kazuje da je čovjeku potčinjeno sve što je na Zemlji, dok se u nastavku govori o tome da će Bog, dž.š., stvoriti halifu na Zemlji kome je sve potčinjeno i koji treba da vodi računa o tome. Riječ je o sljedećem ajetu: *A kada Gospodar tvoj reče melekim: "Ja ću na Zemlji namjesnika postaviti!" – oni rekoše: "Zar će Ti namjesnik biti onaj koji će na njoj nered činiti i krv proljevati? A mi Tebe veličamo i hvalimo i, kako Tebi dolikuje, štujemo." On reče: "Ja znam ono što vi ne znate."* (Korkut, 1987, 2:30)

Analizirajući položaj čovjeka u kontekstu ovog našeg kazivanja, Kutb (1997, 1:77) kaže: "Prvo što bismo trebali imati u vidu jeste to da je čovjek gospodar ove Zemlje, da je radi njega stvoreno sve što je u zemlji i na Zemlji, kao što je to tekstom jasno rečeno, što znači da je čovjek uzvišeniji, časniji i cjenjeniji od svega materijalnoga i

svih materijalnih vrijednosti na ovoj Zemlji. Ovo znači da nije dozvoljeno tražiti od njega da robuje ili da bude ponižen radi osiguranja materijalne vrijednosti ili bilo čega materijalnog, nije dozvoljeno da se napada bilo koja njegova plemenita vrijednost. Sve ove materijalne supstance stvorene su ili proizvedene radi čovjeka, radi ostvarenja i kompletiranja njegove ličnosti, radi označavanja njegovog ljudskog postojanja. Prema tome, nije dozvoljeno da se radi materijalne vrijednosti oduzima vrijednost čovjeka." U kontekstu savremenog doba, vidljivo je odstupanje današnjeg čovjeka od ovih kur'anskih poruka.

Kada su posrijedi kur'anska kazivanja o početku ljudskog roda, ovo u suri El-Bekare hronološki je objavljeno posljednje, ali u Mushafu zauzima prvo mjesto, kako bi se objedinila sva do tada objavljena kazivanja i kako bi se dodalo nešto novo, vjerovatno zbog prisustva sljedbenika Knjige u Medini. Također, čitalac Kur'ana ima priliku da odmah, na početku Knjige, dobije uvid u povijest i sudbinu čovjeka.

Iblis – zakleti čovjekov neprijatelj

Sura El-E'raf, od 10. do 25. ajeta, govori o početku ljudskog roda. Prije samog kazivanja o početku ljudskog roda, u ovoj suri se nalazi svojevrсни uvod kojim se podsjeća da je Allah, dž.š., nastanio čovjeka na Zemlju i dao mu sve što je potrebno za život, ali čovjek malo zahvaljuje: *Mi smo vas na Zemlji smjestili i na njoj vam sve što je potrebno za život dali. – A kako vi malo zahvaljujete!* (Korkut, 1987, 7:10) U nastavku kazivanja, prilikom dijaloga Allaha, dž.š., i Iblisa, Iblis zaključuje da će mali broj ljudi biti zahvalan: *"E zato što si odredio pa sam u zabludu pao" – reče – "kunem se da ću ih na Tvom Pravom putu presretati, pa ću im sprijeda, i straga, i zdesna i slijeva prilaziti, i Ti ćeš ustanoviti da većina njih neće zahvalna biti!"* (Korkut, 1987, 7:16-17) Dakle, uočavamo sklad i harmoniju između susjednih ajeta i tema.

Kur'anski ajet koji govori o etapama stvaranja čovjeka Asad (2004:197) prevodi na sljedeći način: *I, zaista, Mi smo vas stvorili, a onda vas oblikovali*, te kaže: "Ajet naglašava činjenicu čovjekovog postupnog razvoja, u individualnom smislu, od zametka do potpuno razvijenog bića, kao i činjenicu evolucije ljudske rase kao takve."

Ako je u suri El-Bekare težište bilo na dijalogu Boga, dž.š., i meleka, ovdje je akcentat na dijalogu Boga, dž.š., i Iblisa. Ovaj dijalog predstavlja paradigmu dijaloga između dobra i zla, koja zapravo dominira u ostatku sure kroz kazivanja o mnogim Božijim poslanicima i njihovim narodima. Naime, Božiji poslanici slušaju i slijede Allaha, dž.š., a njihovi opONENTI su uporni u slijedenju Iblisa. U suri El-Bekare spominje se da je Allah, dž.š., oprostio Ademu grijeh, a ovdje se pojavljuje i njegova žena te se oni zajedno kaju i traže oprost. Naravno, u prvoj suri je težište na veličini Adema kao čovjeka, a u suri El-E'raf detaljno se opisuje način na koji je Iblis zavodio Adema i njegovu ženu: *I šejtan im počeo bajati da bi im otkrio stidna mjesta njihova, koja su im skrivena bila, i reče: "Gospodar vaš vam zabranjuje ovo drvo samo zato da ne biste meleki postali ili da ne biste besmrtni bili" – i zaklinjaše im se: "Ja sam vam, zaista, savjetnik iskreni!"* (Korkut, 1987, 7:20-21) Nakon ovog konkretnog događaja u kojem su predmet šejtanovih zavoda Adema i njegova žena, kontekst se prebacuje s dvojine na množinu: *"Izlazite" – reče On – "jedni drugima bit ćete neprijatelji! Na Zemlji ćete boraviti i do smrti ostati."* (Korkut, 1987, 7:24) Ovo upućuje na činjenicu da je kazivanje o Ademu i Havi zapravo alegorija o ljudskoj sudbini.

Kutb (1997, 8:28) smatra da je tačka oko koje je koncentriran kontekst u ovoj suri dugo putovanje iz Dženneta na Zemlju i natrag u njega i isticanje šejtanovog neprijateljstva prema čovjeku od početka putovanja do njegovog kraja. Ljudi se poslije smrti po drugi put vraćaju prvom poprištu zbivanja, pa se jedan dio njih vraća u Džennet, jer su

¹ U radu će biti korišten prijevod Kur'ana autora Besima Korkuta, osim na mjestima gdje to posebno bude naznačeno.

se opirali i suprotstavljali šejtanu na ovom svijetu, a drugi dio pada u Vatra, jer je slijedio korake šejtanove. Na kraju kazivanja o Ademu, a.s., i njegovom potomstvu u suri El-E'raf, u pedesetom ajetu stoji: *I stanovnici Vatre doživat će stanovnike Dženneta: "Prolijte na nas vode ili nešto od onoga čime vas je Allah obdario!" – a oni će reći: "Allah je to dvoje nevjernicima zabranio."* I spušta se zastor...

Čovjek je stvoren od zemlje

Sura El-Hidžr, od 25. do 42. ajeta, opisuje početak ljudskog roda. Prije kazivanja o početku ljudskog roda, u ovoj suri se ukazuje na mnogobrojne dokaze Allahove, dž.š., jedinosti i moći te blagodatima kojima je počastio čovječanstvo. Potom se podsjeća da Bog, dž.š., daje život i smrt i da će na kraju sakupiti sve ljude. Kur'an imenuje Adema, a.s., *bešerom* (čovjekom): *I kad Gospodar tvoj reče melekima: "Ja ću stvoriti čovjeka (bešeren) od ilovače, od blata ustajalog"* (Korkut, 1987, 15:28), a u nastavku sure melek, donoseći radosnu vijest Ibrahimu, a.s., da će imati učenog sina, upotrebljavaju glagol identičnog korijena – *nubeš-širuke*: *"Ne plaši se!" – rekoše – "donosimo ti radosnu vijest, učena sina ćeš imati."* (Korkut, 1987, 15:53) Dakle, posrijedi je morfološka harmonija u okviru jedne sure, ali i veličanstveno poređenje dva slučaja: stvaranje Adema, a.s., iz ničega i rađanje Ibrahimovog, a.s., sina u poznim očevim i majčinih godinama.

U Kur'anu se na više mjesta ponavlja kazivanje o Ademu, a.s., i njegovom neprijatelju, a ovdje je to kazivanje karakteristično po ponavljanju materije od koje je stvoren Adem, a to je blato ustajalo. Kur'an često kazuje da je čovjek stvoren od gline (*tin*) ili od praha (*turab*), a ova dva termina označavaju čovjekovo nisko biološko porijeklo kao i to da je njegovo tijelo sastavljeno od raznih organskih i neorganskih supstanci koje postoje na ili u zemlji. Termin *salsal*, koji se javlja u suri El-Hidžr, dodaje daljnu dimenziju ovome pojmu, a on označava "osušenu glinu

koja daje zvuk" (kad se u nju udari). Izgleda da je to aluzija na moć *razumljivog govora* koji razlikuje čovjeka od svih životinjskih vrsta. (Asad, 2004:376)

Kutb (1997, 14:28) zaključuje: "Tačka oko koje se koncentrira kontekst kazivanja u ovoj suri jeste tajna stvaranja Adema, tajna Upute i zablude i njihovi osnovni činioци u biću čovjeka. Stoga je na početku kazivanja rečeno da je Adem stvoren od ilovače, od blata ustajalog, i da je u njega udahnut Allahov, dž.š., plemeniti duh, a da je šejtan stvoren od vatre užarene. Šejtan će zavoditi samo one koji robuju njemu, a neće uspjeti zavesti iskrene Allahove, dž.š., robove. Kontekst kazivanja je završen iznošenjem sudbine i jednih i drugih bez dijaloga, bez izlaganja i bez pojedinosti, shodno tački oko koje je konceptiran kontekst."

Mnoštvo Iblisovih zamki

Sura El-Isra, također, ukazuje na početak ljudskog roda, od 61. do 65. ajeta. U ovoj suri je naglasak na Iblisovom prijeziru prema Ademu, a.s., i, posljedično tome, prema ljudskom rodu u cjelini. Šejtan odmah na početku kazivanja odbija da se pokloni Ademu, a zatim se nagovještava da će njegova jedina preokupacija do Sudnjeg dana biti zavođenje ljudi: *I zavodi glasom svojim koga možeš i potjeraj na njih svoju konjicu i svoju pješadiju, i budi im ortak u imecima, i u djeci, i daji im obećanja – a šejtan ih samo obmanjuje.* (Korkut, 1987, 17:64) Očito je da ovo kazivanje ima veze s naprijed spomenutim ajetom: *Šejtan je, doista, čovjekov otvoreni neprijatelj.* (Korkut, 1987, 17:53) Nešto kasnije se spominje čast i ugled čovjeka: *Mi smo sinove Ademove, doista, odlikovali; dali smo im da kopnom i morem putuju, i opskrbili ih ukusnim jelima, i dali im velike prednosti nad mnogima koje smo stvorili.* (Korkut, 1987, 17:70) Dakle, čovjekov ugled je ovdje došao na kraju kazivanja, a u suri El-Bekare na početku, moguće zbog toga što je El-Bekare medinska sura, a u Medini su živjeli sljedbenici

Knjige, koji su bili na znatno višem intelektualnom i duhovnom nivou od mekanskih mušrika, kojima je sura El-Isra nastojala objasniti činjenicu da je Iblis potpuno ovladao njima.

Također, prije samog kazivanja spominje se ukleto drvo *zakkum* kojim će se hraniti sljedbenici šejtana te je stoga bilo prikladno da se odmah pojavi scena prokletog Iblisa kako prijeti, obećava i zavodi.

Vidjeli smo kako je kur'ansko kazivanje o početku ljudskog roda u suri El-Isra u skladu s mekanskim, mušričkim miljeom i u potpunoj harmoniji s ostatkom sure.

Iblis je od džina

U suri El-Kehf postoji samo jedan ajet koji, kao bljesak munje, nakratko osvjetljava događaj početka ljudskog roda. Posrijedi je sljedeći ajet: *A kad smo rekli melekima: "Poklonite se Ademu!" – svi su se poklonili osim Iblisa, on je bio jedan od džina i zato se ogriješio o zapovijest Gospodara svoga. Pa zar ćete njega i porod njegov, pored Mene, kao prijatelje prihvatiti, kad su vam oni neprijatelji? Kako je šejtan loša zamjena nevjernicima!* (Korkut, 1987, 18:50)

Asad (2004:438) tvrdi da je ovo kratko pozivanje na često ponavljano alegoriju o Božijoj zapovijedi melekima da "padnu ničice pred Ademom" u ovom kontekstu dato s namjerom da naglasi čovjekovu prirodnu sposobnost za pojmovno mišljenje (o čemu govori naprijed spomenuto kazivanje u suri El-Bekare) i, prema tome, njegovu sposobnost da pravi razliku između onoga što je ispravno i onoga što je krivo. Pošto je čovjekov namjeran izbor moralno krivog smjera – o čemu govore prethodni odlomci – skoro stalno posljedica njegove pretjerane privrženosti čarima ovosvjetskog života, ovdje se privlači pažnja na činjenicu da je ova privrženost sredstvo pomoću kojeg šejtan podstiče čovjeka da se odrekne svih moralnih obzira i tako dovede do svoje duhovne propasti. Zaista, šejtan je obećao Ademu vječnost i vlast te ga je na

taj način izveo iz Dženneta, a ovdje, u suri El-Kehf, nalazimo kazivanje o vlasniku vrta koga je ovosvjetsko blago zaslijepilo, doživio je moralni i duhovni pad te je kažnjen tako što mu je uništeno blago.

I ostala kazivanja u suri El-Kehf možemo povezati s kazivanjem o početku ljudskog roda koje se ovdje ukratko spominje. Naime, jedna od poruka kazivanja o "mladićima iz pećine" jeste Allahova, dž.š., moć da oživi mrtve, dok kazivanje o stvaranju Adema, a.s., iz ničega dolazi kao dodatni dokaz protiv mekanskih mušrika, jer logično je da je teže stvoriti nešto iz ničega (Adem) nego ponovo oživjeti ono što je već postojalo (mladići iz pećine).

Ako uporedimo kazivanje o Musau i Hidru u suri El-Kehf s kazivanjem o početku ljudskog roda, vidjet ćemo da se Musa, a.s., čudi Hidru i ne shvata odmah njegove postupke, kao što se meleki čude Allahovoj, dž.š., odluci o postavljanju čovjeka kao namjesnika na Zemlji. Kao da Bog, dž.š., želi na izvjestan način opravdati Musaa, a.s.: ako on nije znao sve, pa nisu ni meleki, ta bezgrješna duhovna bića. Osim toga, Musa, a.s., je zaboravio ribu jer je šejtan učinio da zaboravi, a Adem, a.s., je zaboravio zabranu prilaska drvetu u Džennetu.

Specifičnost kazivanja u ovoj suri jeste to što se direktno kazuje da je Iblis bio džin, a ne melek, čime je u potpunosti otklonjena bila kakva nedoumica u vezi s tim. Istina, u drugim surama se ova činjenica pokazuje više indirektno: *Svi meleki su se, zajedno, poklonili.* (Korkut, 1987, 15:30) Zapravo, meleki su stvorenja višeg reda u odnosu na džine, jer su prvi stvoreni od svjetlosti, a drugi od vatre, pa naredba koja se odnosi na stvorenja višeg reda automatski se odnosi i na stvorenja nižeg reda. Dakle, kur'anska kazivanja o apsolutno identičnom događaju nekada kazuju svoje događaje na eksplicitan, a nekada na implicitan način.

Posljednji ajeti sure El-Kehf opisuju stanovnike Džehennema i Dženneta i to je kraj priče o potomcima i nasljednicima Adema, a.s., i Iblisa.

Zaborav i podsjećanje

Sura Ta-Ha, od 115. do 123. ajeta, kazuje o početku ljudskog roda. Ovdje kazivanje započinje sljedećim riječima: *A Ademu smo odmah u početku naredili; ali on je zaboravio, i nije odlučan bio.* (Korkut, 1987, 20:115) Čitava sura Ta-Ha u različitim kontekstima izlaže opasnost od zaborava Allaha, dž.š., i udaljanja od Njegovog pogleda. Zaborav je smetnja koja čovjeka sprečava da se boji svoga Stvoritelja i da požuri sa sjećanjem na Njega. Opasno je kada se u čovjeka isplete skrivena koprena zaborava pa ga učini slijepim prekrivši njegovo duhovno oko, nakon čega ga strast besciljno voda i takav polahko postaje gorivo za Džehennem! Naime, učenjaci su otkrili da se u ovoj suri na deset mjesta, u deset različitih tema, nalaze sadržaji podsjećanja (*zikr*) i zaborava (*nisjan*):

1. Kur'an je opomena (*tezkiere*) koja briše gaflet, nesvijest i zbunjenost. (Korkut, 1987, 20:3)
2. Namaz se klanja da bi se sjećalo (*zikr*) Allaha, dž.š. (Korkut, 1987, 20:14)
3. Musa, a.s., traži za pomagača svoga brata Haruna kako bi se, između ostalog, mnogo sjećali (*nezkureke*) Allaha, dž.š. (Korkut, 1987, 20:34)
4. Potom Bog, dž.š., traži od Musaa, a.s., da se on i njegov brat neprestano sjećaju (*zikri*) Allaha, dž.š. (Korkut, 1987, 20:42)
5. Cilj njihovog slanja Faraonu jeste da se ovaj prihvati opomene. (*jetezekkeru*) (Korkut, 1987, 20:44)
6. Opisujući svoga Gospodara, Musa, a.s., kaže da On ne zaboravlja. (*la jensa*) (Korkut, 1987, 20:52),

7. Samirijja je napravio tele i rekao da je to Musaov Bog koga je on zaboravio (*fe nesije*). (Korkut, 1987, 20:88)
8. Nakon što je Allah, dž.š., ispričao kazivanje o Musau, a.s., On Kur'an imenuje opomenom (*zikr*). (Korkut, 1987, 20:99)
9. Upozorava se da je cilj Kur'ana da pobudi poslušnost (*zikra*). (Korkut, 1987, 20:113) i
10. Adem, a.s., je zaboravio (*fe nesije*) (Korkut, 1987, 20:115) i zbog toga je iz Dženneta izašao. (El-Gazali, 2003:348-349)

Ovo kur'ansko kazivanje kontekstualno je veoma skladno. Naime, ono ovdje dolazi poslije žurbe Poslanika, s.a.v.s., vezane za Kur'an, bojeći se da ga ne zaboravi, pa dolazi kazivanje o Ademu, a.s., kao primjer zaborava. Možda je upravo to razlog što Kur'an na ovom mjestu koristi retrospekciju² tako što odmah ukazuje na Ademov zaborav u Džennetu, pa se onda vraća na događaje koji su se dogodili prije toga. Također, retrospekciju uočavamo i na početku kazivanja o Musau, a.s., koje se proteže većim dijelom sure Ta-ha. Od svih kur'anskih kazivanja o Ademu, a.s., ovo u suri Ta-Ha je "najrigoroznije" prema Ademu te je on ovdje najviše kriv. Moguće da je ovo u skladu s činjenicom da je i Musa, a.s., kriv što je ubio čovjeka, o čemu govori četrdeseti ajet sure Ta-Ha. Naravno, indikativno je to što je i ovo kazivanje o početku ljudskog roda omeđeno podsjećanjem na Džennet i Džehennem, tj. svršetak ljudskog roda.

Čovjek je djelo "Božijih ruku"

Posljednja sura koju ćemo analizirati u ovom radu jeste sura Sad, koja od 71. do 85. ajeta ilustruje početak ljudskog roda. Za razliku od svih drugih kazivanja o

² Epska tehnika koja naknadno pripovijeda o događajima iz prošlosti.

Ademu, a.s., kazivanje u surama El-Hidžr i Sad na identičan način iznose činjenicu o veličini i ugledu čovjeka: *Pa kad mu savršen oblik dam u život u nj udahnem, vi mu se poklonite!* (Korkut, 1987, 15:29, 38:72) Dakle, savršen oblik u fizičkom smislu i Allahov ruh u duhovnom smislu su specifičnosti čovjeka o kojima govore ove dvije sure. Stoga ne čudi što je i sljedeći ajet identičan u obje sure: *Svi meleki su se, zajedno, poklonili.* (Korkut, 1987, 15:30, 38:73) Iako svih sedam spomenutih sura kazuju o jednom te istom događaju, u dvije sure, koje ističu savršen oblik čovjeka i Allahov ruh u njemu, spominje se da su svi meleki *odjednom* učinili sedždu Ademu. Dakle, ova dvostruka potvrda poštovanja prema čovjeku od strane meleka je bila neophodna upravo u dvije spomenute sure.

S obzirom na to da se ovdje naglašava da je čovjek djelo "Božijih ruku", Asad, (2004:701) kaže: "Naglasak kazivanja u suri Sad je na Božijom voljom određenoj superiornosti čovjekovog razuma koji je, kao i sve drugo u svemiru, Božija 'rukotvorina', nad ostalim stvaralaštvom."

Sura Sad obiluje mnoštvom kazivanja o Božijim poslanicima, ali se kazivanje o Davudu, a.s., posebno potencira i čini se da mu sura posvećuje centralno mjesto. Navodi se da je Davud, a.s., učinjen namjesnikom na Zemlji i naređuje mu se da sudi ljudima pravedno. (Korkut, 1987, 38:26) Da bismo sudili ljudima pravedno, neophodan je britak razum i velika

mudrost, na čemu sura Sad insistira u kazivanju o Ademu, a.s.

U kontekstu kazivanja o Ademu, a.s., u suri Sad, Kutb (1997, 23:141) zaključuje: "Od ovog momenta u kontekstu se počinje izlagati kazivanje o čovječanstvu, šta je kružilo u Visokim Sferama od samog početka čovječanstva, ocrtava se njegova sudbina, a to je ono radi čega je i poslan Muhammed, s.a.v.s: da prenese i upozori čovječanstvo na kraju vremena."

Zaključak

Analizom i komparacijom sedam kur'anskih kazivanja o početku ljudskog roda, došli smo do nekoliko zanimljivih zaključaka.

Prvo, iako je riječ o jednom te istom kazivanju, svaka sura donosi pojedine detalje koje ne nalazimo u drugim surama i svaka sura stavlja težište na poseban aspekt kazivanja. Naravno, to je u skladu s kontekstom u kojem se nalazi kazivanje. Naprimjer, sura El-Bekare u prvi plan stavlja dijalog između Allaha, dž.š., i meleka te ukazuje na položaj i ugled koji će čovjek uživati na nebesima i na Zemlji. Naime, ova sura je objavljena u Medini, a tamo su živjeli mnogi sljedbenici Knjige, s kojima Kur'an vodi dijalog. Pretpostavljamo da su neki od njih bili upoznati preko svojih svetih spisa o događaju početka ljudskog roda o kojem sada Kur'an govori. To je za njih trebao biti dodatni podstrek da počnu slijediti Muhammeda, s.a.v.s. Također, vidjeli smo da sura Ta-Ha na deset mjesta, u različitim kontekstima i

situacijama, ukazuje na opasnost zaborava i nužnost opomene. Stoga kazivanje o Ademu, a.s., u ovoj suri započinje upravo ukazivanjem na činjenicu da je on zaboravio Allahu, dž.š., zabranu u Džennetu.

Drugo, svih sedam spomenutih kazivanja, u svom bližem ili daljem susjedstvu, govore o Džennetu i Džehennemu. Cilj je da se ukratko predstavi kompletan čovjekov put, počevši od vremena kada on još uvijek nije postojao, preko načina stvaranja, boravka u Džennetu, borbi između dobra i zla, svjetla i tame, do Sudnjeg dana, strahotama Sudnjeg dana, a završivši s jednim od dva moguća boravišta: Džennetom ili Džehennemom. Zanimljivo je da jedino sura El-Bekare u blizini ovog kazivanja ne spominje strahote Sudnjeg dana, dok se Džehennem spominje samo jedanput. Međutim, ostalih šest sura su objavljene u Meki, a poznato je da su tamo većinom živjeli idolopoklonici te ih je trebalo uzdrmati i probuditi.

Treće, kur'ansko kazivanje o početku ljudskog roda uzdiže i časti ljudski rod na više načina: čovjek je biće savršenog oblika, posjeduje Božiji duh u sebi, razum i slobodu volje. Dodajmo tome činjenicu da su ovo potvrdili meleki, Bogu najbliža stvorenja. Stoga je neprihvatljivo i neprirodno ponižavati i skrnaviti svetost i nepovredivost čovjeka na bilo koji način. Čovjekovo dostojanstvo i ugled su daleko iznad svake materije i materijalne vrijednosti te je neprihvatljivo da se čovjek ponizi, pokorava i robuje nečemu materijalnom.

Literatura

Asad, Muhammed (2004). *Poruka Kur'ana*. Preveo s engleskog jezika Hilmo Čerimović. Sarajevo: El-Kalem.
El-Gazali, Muhammed (2003). *Tematski tefsir kur'anskih sura*. Preveli s arapskog jezika Džemaludin Latić i

Zahid Mujkanović. Sarajevo: Obzorja.
Korkut, Besim (1987). *Kur'an s prevodom*. 5. izd. Sarajevo: Starješinstvo Islamske zajednice Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije.
Kutb, Sejjid (1997). *U okrilju Kur'ana*. Prevela

s arapskog jezika grupa autora. Sarajevo: Fakultet islamskih nauka u Sarajevu.
Muftić, Teufik (2017). *Arapsko-bosanski rječnik*. 4. izd. Sarajevo: El-Kalem.
Suyuti, Džalal al-din (2005). *Al-Itqan fi 'ulum al-Qur'an*. Bejrut: Dar al-fikr.

الموجز

تحليل سياقي للحديث عن بدء خلق الإنسان في القرآن الكريم

المير ماشيتش

يتحدث القرآن الكريم عن آدم عليه السلام وبداية الجنس البشري، في سبع سور هي: البقرة والأعراف والحجر والإسراء والكهف وطه وص. ولكل حديث من هذا القصص منهجية وسباق وخصوصية يتميز بها عن باقي القصص، ولكن النواة المشتركة تشير إلى حدوث واقعة واحدة. فما جاء الحديث عنه في إحدى السور مجملاً، يأتي الحديث عنه في سورة أخرى مفصلاً. كل السور المذكورة أنزلت في مكة المكرمة باستثناء سورة البقرة التي أنزلت في المدينة المنورة. القرآن المكي يخاطب بدرجة كبيرة المشركين، والقرآن المدني يخاطب أهل الكتاب والمنافقين. إن الإنسان في القرآن الكريم يوصف بأنه في أحسن تقويم، وبأن الله نفخ فيه من روحه، وبأن له حرية الاختيار والقدرة على التعلم والفهم وتطوير قدراته. إن أسلوب القصص القرآني وصدقه يُعتبران من أصدق الأدلة على إعجاز القرآن الكريم.

الكلمات الرئيسية: خلق الإنسان في القرآن الكريم، الله جل جلاله، الملائكة، آدم عليه السلام، إبليس.

Summary

CONTEXTUAL ANALYSIS
OF THE QUR'ANIC TEXTS THAT RELATE
ABOUT THE ORIGIN OF HUMAN KIND

Elmir Mašić

The Qur'anic narration about Adam a.s. as the origin of human kind is found in seven *suras* of the text: Al-Baqarah, Al-A'raaf, Al-Hijr, Al-Isra', Al-Kehf, sura Taha and sura Saad. Each of these narratives contains its own methodology, context and particularity that distinct it from the other narratives but the core of these tales is common to all of the narratives and it points to one and the same incident. What is related concisely in one sura, is elaborated in another sura. All the mentioned suras are revealed in Macca, except for the sura Al-Baqarah which is revealed in Madina. The Qur'anic suras revealed in Macca mostly relate to idol-worshippers, and those revealed in Madina are mainly addressing Muslims, people of the Book and *munafikoons* (hypocrites). Man that the Qur'an speaks of is marked by a perfect form, by Divine spirit breathed into him, by freedom of choice and by a capacity to learn, understand and progress. The Qur'anic style of narration and the truth revealed therein are the most apparent indicators of a super-natural character of the Qur'an.

Key words: The creation of man in the Qur'an, Allah subhanehu we teala, melaika, Adem s.w.s, Iblis